

פרשת ואתחנן / הרה"ג אליהו עטיה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

על פי ליקוטי מוהר"ן תורה רי"ט

שבת נחמו, מה השתנה הרי עדיין לא נבנה בית המקדש/ מדוע לא נענה משה בתפילתו להיכנס לארץ ישראל/ בזכות משה דור המדבר יקום בתחיית המתים/ אם משה היה בונה את המקדש לא היה לנו כפרה חס ושלום/ 'סותר על מנת לבנות' - בחורבן בית המקדש והמקדש השלישי/ ביאור החמשה דברים שחסרו בבית שני/ עלה אריה במזל אריה והחריב את אריאל וכו'/ האם המקדש השלישי יבנה בידי שמים או בידי אדם/ חורבן בית המקדש נעשה מריבוי אור גאוותו ית'.

כיצד מתחלף האבל בנחמה אע"פ שלא השתנה דבר

א. פרשת ואתחנן היא תמיד גם כן 'שבת נחמו', הנקראת על שם ההפטרה 'נחמו נחמו עמי'. השבת בעצמה מנחמת אותנו מכל האבל הגדול שהיה לנו בימי בין המצרים ובפרט בט' באב. יש לנו בלוח שנה היהודי ימים של אבל, ויש לנו ימים של נחמה, והשאלה הנשאלת, הרי לכאורה לא השתנה שום דבר, מ"ז בתמוז עד ט' באב עסקנו באבלות על חורבן בית המקדש, ומיד כבר מחצות היום של צום ט' באב כבר עוסקים בנחמה ובבנין בית המקדש, ואז מגיע ט"ו באב שעליו אמרו חז"ל (תענית כו:) שלא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכו', וא"כ מה הביאור בזה שרגע אחד בוכים על החורבן ומתאבלים, ופתאום אנחנו שמחים ועוסקים בנחמה, אף שבמציאות לכאורה לא השתנה שום דבר, ומה כל הענין בתהליך הזה?

מדוע משה לא נענה בתקט"ו תפילות שהתפלל להיכנס לא"י

ב. אמרנו ששבת נחמו תמיד חלה בפרשת ואתחנן, 'ואתחנן' הם התפילות שהתפלל משה רבינו, תקט"ו (515) תפילות כמנין ואתחנן שהתפלל כדי להיכנס לארץ ישראל. ומשה רבנו לא נענה בתפילות האלה, ולכאורה קשה מדוע בכל התפילות שהתפלל משה הקב"ה ענה לו, ועל הענין הזה של ארץ ישראל לא התקבלה תפילתו.

אבל כבר כתוב (ונביא בסמוך) שבאמת היה זה לטובת משה ולטובת בני ישראל – שמשה רבנו לא נענה, ולא נכנס לארץ ישראל. כלומר אף על פי שמשה רבנו כל כך רצה להיכנס לארץ ישראל, והוא התפלל על זה תקט"ו תפילות, הוא לא נענה, זה היה טוב למשה ולישראל. ונסביר את הדברים. ולפי זה נוכל להבין את השאלה שבה פתחנו שיש בלוח השנה ימים של אבל, ויש ימים של נחמה, ובמציאות לכאורה לא משתנה שום דבר, כי הכל זה ענין אחד. ונצטרף לזה את תורתו של רבנו בליקוטי מוהר"ן תורה רי"ט.

כתוב בפסוק בפרשתנו (דברים ג, כו): 'וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רֵב לָךְ אֵל תּוֹסֵף דְּבַר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הָהוּא, משה אומר לעם ישראל, אתם יודעים מה הסיבה שהתפילה שלי לא התקבלה, זה בגללכם, כלומר נכון שחטאתי במי מריבה, אבל עם זה הייתי מסתדר, כי התפללתי הרבה תפילות, והקב"ה היה מקבל את תפילתי, אלא שהקב"ה עשה זאת למענכם, ולא שמע אלי.'

ביאור דברי רש"י בפסוק רב לך אל תוסף וגו'

ג. עוד כתוב: 'וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רֵב לָךְ אֵל תּוֹסֵף דְּבַר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הָהוּא, ודרשו שאם משה רבנו היה מתפלל עוד תפילה אחת (תקט"ו)

– הוא כן היה נענה, ולכן הקב"ה עוצר אותו ואומר לו: "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", ופירש רש"י (בשם הספרי פנחס קל"ה) וז"ל: "שלא יאמרו, הרב כמה קשה, והתלמיד כמה סרבן מפציר. ד"א רב לך, הרבה מזה שמור לך, רב טוב הצפון לך". עכ"ל. תמיד אנחנו אוהבים לראות איך רש"י בדרושים שלו ממצה את הסודות שיש בענין. בפירוש ראשון הוא מפרש, שלא יאמרו ח"ו הרב כמה קשה, שהתלמיד כל כך מבקש ומתחנן והקב"ה לא עונה, ולכן הקב"ה אומר למשה אם תתפלל יותר מדי יש בזה ח"ו חילול השם שיגידו כמה קשה הקב"ה, שלא מוכן לענות.

גם יהיה חילול של הצדיק, שהתלמיד כמה סרבן ומפציר. ופירוש 'סרבן' מלשון שהוא מסרב לקבל את הדין, ולכן הוא כל כך מפציר, וזה חילול שם הצדיק. כי אחת המידות העיקריות של הצדיק זה שהוא מקבל את הנהגת הקב"ה בין ברוחניות ובין בגשמיות, והוא מסכים לקבל את גזר הדין, ואם משה לא מקבל על עצמו את הדין זה חילול השם חס ושלום.

הקב"ה אומר למשה שרב טוב צפון לו, אבל מה זה סותר לא"י

ד. ובפירוש השני ברש"י: הקב"ה אומר למשה: הרבה מזה שמור לך רב טוב הצפון לך. יש לי משהו יותר טוב מארץ ישראל לתת לך. כתוב: "עלה ראש הפסגה" – אתה חושב שהפסגה של הכל זה שאתה תגיע לארץ ישראל? לא, תדע לך, יש בשבילך משהו שיותר מארץ ישראל, ורב טוב הצפון לך לעולם הבא. ואני שואל, למה זה סתירה, שמשה יכנס לארץ ישראל, וגם שיקבל את הרב טוב הצפון לו, למה אי אפשר לקבל את שני הדברים האלו? הגמרא (בתענית דף כה.) מספרת שהקב"ה הראה לר' אלעזר בן פדת שיש לו שלוש עשרה נהרות של אפרסמון בגן עדן. שאל לו ר' אלעזר: זהו ולא יותר? ואמר לו הקב"ה: אם אני אתן לך יותר, מה אני יתן לאחרים, צריך להשאיר גם להם משהו. אמר ר' אלעזר בן פדת להקב"ה: וכי אני מבקש ממישהו שיש לו קצבה כמו בן-אדם שיש לו קצבה, הרי אני מבקש ממך רבו העולם שאין סוף לשכר שיש לך לתת לי ולכל הצדיקים. והקב"ה נהנה מהתשובה ונתן לו מכה של חיבה במצחו. הגמרא הזאת זה סודות התורה.

ועוד קשה, לפי הפירוש השני ברש"י, שהקב"ה אומר למשה, אדרבה אתה תקבל יותר, לא מובן מה שאומר משה: 'וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וכו'', 'וַיִּתְעַבֵּר' – משמע לשון של כעס מסוים, ואז מיד כתוב: "רב לך" – שזה אדרבה מגיע לך הרבה יותר וכו', ואם כן המשמעות של תחילת הפסוק סותרת את סוף הפסוק?

המשל במדרש להסביר מדוע משה לא נכנס לארץ ישראל

ה. וכדי להסביר זאת נביא את דברי המדרש (דברים רבה ב' אות ט) למה משה רבנו נקבר במדבר, ולא זכה להיכנס לארץ ישראל? עונה המדרש תשובה נפלאה: משל לאדם שהיה לו כיס שנפל ונתפזרו מעותיו בחושך, והוא רוצה לאסוף את הכסף אך יש חושך, והוא מבקש מאנשים תאירו לי את המקום. אם יאמר להם נפל לי כמה שקלים, הם לא ישימו לב אליו ולא יטרחו בשבילו. מה עשה? הוציא מטבע זהב זרק אותו שם עם כל המטבעות שנפלו, ואמר להם: נפל

לי פה זהוב, מיד באו אנשים והאירו לו, ואז הוא לקח את הזהוב, ואומר להם: תעשו לי חכו עוד רגע שאלקט גם את הכסף הקטן שיש כאן. אומר המדרש זה הסיפור של משה רבנו הגמרא בסנהדרין (דף קה). דנה האם ששים ריבוא מיתי מדבר, יקומו בתחיית המתים והאם הם עתידיים לזכות לעולם הבא? כי מכיון שהם חטאו חטאו בחטא העגל, וחטאו במרגלים, יש מ"ד במשנה שאין להם חלק לעולם הבא.

בזכות משה דור המדבר יקום בתחיית המתים

ו. אבל להלכה לא כך, ויש להם חלק לעולם הבא, רק שקשה איך בכל אופן אפשר להביא אותם לעולם הבא אחרי כאלו חטאים? והעצה לזה, ע"י שמשנה רבנו נמצא ביניהם ולמשה יש לו זכות גדולה מאוד, וברגע שמשנה קם בתחיית המתים, הוא לא קם לבד, אלא לוקח איתו את כל הששים ריבוא נשמות ישראל. אומר הקב"ה למשה: אתה יודע מה יותר גדול מאשר להיכנס לארץ ישראל? זה לעשות טובה ליהודי – ולהרבה יהודים. יש לך ששים ריבוא – דור המדבר דור דעה, דע לך שהם לא זכאים לתחיית המתים בלעדך, ורק אם אתה שוכב ביניהם ואתה תקום לתחיית המתים, איתך ביחד יקומו כל הששים ריבוא. וכמו שבמשל ברגע שיש אור כדי למצוא את הזהוב, אפשר למצוא את כל השאר, כך בנמשל אצל משה רבנו ונשמות ישראל. מה זה הבחינה של 'אורי? זה טל תחיה. כדי להעיר את הטל תחיה של משה רבנו שכלולים בו ששים ריבוא נשמות ישראל, וממילא הטל תחיה מתפזר גם מסביב על ששים ריבוא מתי מדבר, ומוציא אותם ומעיר אותם, אבל אם משה רבנו יקבר בארץ ישראל, רק משה רבנו יקום. אומר הקב"ה למשה: "רב לך" הרבה מזה שמור לך, רב טוב צפון לך. מה הזכות הגדולה שלך שהיא הרבה יותר מארץ ישראל, זה שבזכותך ששים ריבוא נשמות ישראל דור המדבר יקומו בתחיית המתים.

לעשות טובה ליהודי זה הדבר החשוב ביותר, הסיפור בר' נחמן מטשערין

ז. יש כאן מוסר בשבילנו, הרבה פעמים אדם חושב אני יכול ללמוד שעה גמרא, או לקרוא תהלים, במקום לעשות חסד ליהודי, אומר לך הקב"ה, אם אתה יכול לעזור לחבר שלך, זה בחי' רב לך, כי יותר חשוב להקב"ה שנעזור ברוחניות ובגשמיות אחד לשני.

מסופר על רבי נחמן מטשערין (תלמיד של רבי נתן) שהיה גאון גדול תלמיד חכם עצום, ופוסק הלכה, עד שאפילו המתנגדים לברסלב קראו לו 'ספר תורה חי', כי כל התורה כולה היתה ביד שלו. וכשהיו באים לשאול אותו שאלה בהלכה, היה עונה בכך ולא, מותר אסור וסוגר עניין ולא מאריך בהסברים. אבל כשהיה מגיע אליו איזה בחור צעיר שקשה לו ברוחניות, היה יושב איתו שעות כדי לקרב אותו לעבודת השם, ואפילו שהזמן שלו היה מחושב, וכל הזמן היה עסוק בסדרי הלימוד שלו ובכתובת הספרים שלו (הוא כתב הרבה מאוד ספרים), בכל אופן לעשות טובה ליהודי ברוחניות זה היה הדבר הכי חשוב.

אומר הקב"ה למשה רבנו: לדעתך הדבר הכי חשוב, זה לבוא לארץ ישראל, אבל תדע לך "רב לך" – יש רוב טוב השמור לך הרבה יותר, וזה לעשות טובה ולזכות את ששים ריבוא נשמות עם ישראל

אם משה היה בונה את המקדש לא היה לנו כפרה חס ושלום

ח. שאלנו איך זה מסתדר עם תחילת הפסוק וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם, והתשובה: למה הקב"ה אומר לי 'רב לך', שיש לך הרבה יותר וכו', ולא עונה לתפילה שלי? כל זה למענכם, כי כשאני יקום בתחיית המתים אז אני אציל אתכם, ותעלו לארץ ישראל.

רבי יהונתן אייבשיץ אומר פירוש מאוד חריף, מה זה 'רב לך'... ויתעבר השם בי למענכם", אם משה רבנו היה נכנס לארץ ישראל והיה בונה את בית המקדש, אז בית המקדש הזה לא היו יכולים לשלוט בו אויבים ולהחריב אותו, והוא מביא בשם המדרש שכתוב: "עצי שיטים עומדים" – ודורשת הגמרא (יומא עב). שהם עומדים עד היום. בדרך כלל עץ לא מחזיק הרבה מאוד שנים, הוא נוטה להירקב. אבל העץ שהיה במשכן שעשה משה נשאר קיים תמיד למשך אלפי שנים. וכלי המשכן שעשה בצלאל בשליחות משה גם קיימים לעולם, כי כל מה שנעשה על ידי משה או בשליחותו, קיים לעולם, ולא היה שייך להחריב את בית המקדש, ואז חס ושלום לא היתה הכפרה של "כילה ה' חמתו בעצים ובאבנים", הרי בית המקדש נחרב בתור כפרה על עם ישראל, בגלל העוונות שלנו, הקב"ה נתן שיחריבו את בית המקדש וכילה חמתו בעצים ובאבנים. אבל אם משה יכנס לארץ ישראל ויבנה את בית המקדש, ח"ו לא תהיה תקומה לשונאי ישראל, כי לא תהיה להם כפרה של בית המקדש, והקב"ה ח"ו יצטרך להעניש את ישראל. אומר ה'תפארת יונתן, שזה מה שאומר משה וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם, למה הקב"ה לא קיבל את התפילה שלי, ואומר לי: "רב לך", צפון לך יותר מזה, כדי שאני לא אבנה את ביהמ"ק כי אז הוא לא יוכל להיחרב, ולא יהיה כפרה לעם ישראל. כי הדרך להציל את עם ישראל זה רק ע"י חורבן בית המקדש, שזה בחינת 'סותר על מנת לבנות'.

ופה אנחנו מתחילים להבין, שגם הדבר הכי קשה בעולם שזה חורבן בית המקדש, גם זה היה בבחינת 'גם זו לטובה'. כלומר ע"י החורבן אנחנו ניצלנו, ו"נצח ישראל לא ישקר" – עם ישראל נשארים חיים וקיימים לעד, דוקא בזכות העונש הזה של חורבן בית המקדש. החורבן בעצמו יש לו הכח של הכפרה על עם ישראל.

איך בחצות ט"ב יושבים על כסאות וקוראים פסוקי נחמה

ט. ובוזה נבין עוד שאלה. ביום ט' באב בשעת המנחה מחצות היום כבר יושבים על כסאות, ועוסקים בפסוקי נחמה, ויש מנהגים שהיו

וכדי לתרץ נקדים את דברי הגמ' שם שמביאה את המקור לענין 'סותר על מנת לבנות במקומו' מהפסוק, ואמרה: מכדי, כל מלאכות ילפינן להו ממשכן והתם סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא! אמר ליה: שאני התם, כיון דכתיב (במדבר ט, כ): "על פי ה' יִחַנו וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ" – כסותר על מנת לבנות במקומו דמי, ע"כ. פי', אע"פ שבדרך כלל צריך לבנות בדיוק במקום שאתה סותר, כי אז יש כאן סותר על מנת לבנות, כי אם אתה בונה במקום אחר, אתה לא סותר על מנת לבנות. וא"כ איפה היה דבר זה במשכן, ועונה הגמ': שכיזן שעל פי ה' יחנו זה נחשב כסותר על מנת לבנות במקומו, כי "מקומו" של המשכן הוא המקום שקובע לו ה' ולא מקום עמידתו. ונראה לבאר יותר בעומק, שהרי הקב"ה הוא מקומו של עולם, וא"כ בכל מקום שהקב"ה משרה שכינתו שם הוא מקומו, נמצא שהוא בונה את המשכן במקומו, ונחשב כמו סותר על מנת לבנות במקומו.

ולפי' נראה גם לבאר את הקושיא שלנו, איפה מצאנו במשכן שהבניה במקום השני היא בנין יותר חשוב וטוב מהבנין הראשון. והוא, כשעם ישראל היו נוסעים, כתוב (שם, יז) "וְלִפְי הַעֲלוֹת הָעֵנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרָי כֵן יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְמִקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן שָׁם הָעֵנָן שָׁם יִחַנו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", פי' היתה עולה השכינה למעלה מהמשכן. מה קרה בעצם בסילוק השכינה? יש פה משכן בלי שכינה. אז מה אנחנו עושים? סותרים אותו כדי לבנות משכן יותר טוב. כי איפה אני בונה את המשכן במקום שהענן חונה שוב – במקום שהשכינה נמצאת עכשיו שם, ואם כן אז זה ממש סותר על מנת לבנות בנין יותר טוב. כלומר סתרנו את המשכן במקום מסוים כדי לבנות את המשכן שוב במקום שיש בו עכשיו השראת השכינה. ואחרי כן עוד פעם מסתלקת השכינה מהמשכן, וברגע שעלתה השכינה אז שוב פעם כבר לא שווה המקום הזה, ואני סותר את המשכן על מנת לבנות במקום ששם תהיה השראת השכינה.

הנחמה בחורבן בית המקדש כי עי"ז יהיה לנו מקדש במקום שכינה

יב. ולפי זה נאמר בס"ד חידוש גדול, גם כל הענין של בית המקדש זה 'סותר על מנת לבנות'. לפני כן הסברנו מה הנחמה שיש לנו בסתירה של בית המקדש, שע"י זה היתה לנו כפרה וניצלנו. ועכשיו אנחנו אומרים חידוש חדש. 'סותר על מנת לבנות' זה כדי לבנות משהו יותר גדול. ולכן זה בדיוק כמו הענין של המשכן.

ביאור החמשה דברים שחסרו בבית שני

יג. הגמרא ביומא (דף כא:) מובא הפסוק על ביהמ"ק השני (הגי א, ח) "עַל הַהָר וְהַבְּאֵתָם עֵץ וּבְנֵנו וְאֶרְצָה בּוֹ (ואכבד) וְאֶפְבְּדָה וּגוֹ", המילה 'אכבד' זה ה'קרי', והכתיב שלו 'ואכבדה' בתוספת ה'. אומרת הגמרא שהתוספת ה' בכתיב, זה כנגד חמשה דברים שהיו במקדש ראשון ולא היו במקדש שני, והם: 'ארון, אורים ותומים, ואש, ושכינה, ורוח הקודש'. ואותם ה' דברים שהיו בבית ראשון היו חסרים בבית שני.

הארון הכפורת והכרובים – היו חסרים כי יאשיהו המלך גנז את אותם כמאה שנה לפני החורבן, ולכן בבית שני לא היה ארון בכלל. כמובא בגמרא יומא (דף נג:) "אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים

שוטפים את הבית. נכון שלמעשה לא נוהגים את המנהג הזה, אבל מה היה הרעיון של המנהגים הללו? זה להכניס את האמונה שבאותה שעה נולד משיח צדקנו, כי הוא נולד בזמן מנחה של ט' באב יום שריפת בית המקדש.

הגמרא בתענית (דף טז.) אומרת: "אמר רבי יוחנן אילו הייתי אני באותו הדור, הייתי קובעו (לצום) בעשירי". ולמה? בגלל שרובו של היכל נשרף בעשירי. יש קצת חילוקי מנהגים בין ספרדים לאשכנזים בענין זה, עד מתי אסור לאכול בשר ולשתות יין בעשירי באב, לפי הספרדים עד השקיעה, לפי האשכנזים עד חצות, ומצד שני האשכנזים מחמירים יותר בשאר הדברים כמו כיבוס, תספורת ורחיצה, וכל זה מהטעם שרובו של היכל נשרף ב' באב. דוקא בשעות של צלילי ערב, ברגע שהוצת בית המקדש והתחילה השריפה, זה בדיוק הזמן שאנחנו כבר קמים ועוסקים בנחמה. וכן בדיוק באותו רגע שהוצת ההיכל, זה הרגע שבו שנולד משיח בן דוד, והנשמה שלו הולכת וחוזרת לגן עדן, והוא חי שם עד היום, ומשם יבוא לגאול את עם ישראל בגאולה השלימה ברחמים. ואם כן לפי' התשובה מדוע ביום ט' באב בעצמו אנחנו מתחילים להתנחם, זה בגלל שבאמת גם מה שהקב"ה החריב את בית המקדש – יש בו גם נקודה טובה, כי עי"ז אנחנו נצלנו, ויש לנו תקווה להיגאל מחדש.

'סותר על מנת לבנות' - בחורבן בית המקדש והמקדש השלישי

י. וכעת אני רוצה לומר חידוש נפלא. מובא בגמ' (שבת לא:) הלכה שנקראת "סותר על מנת לבנות". ז"א כדי להתחייב על מלאכה בשבת, צריך שהיא תהיה 'מלאכת מחשבת'. כלומר, מלאכה שעושה איזה פעולה טובה שצריך אותה, ולכן המלאכה של 'סותר' פטור מדאורייתא, כי זה לא 'מלאכת מחשבת', כי הוא שובר ומקלקל, וזה רק אסור מדרבנן. ואם כן איך שייך לחייב במלאכות כמו סותר, קורע, או במוחק? ובאמת אומרת המשנה (שבת דף קג:) "כל המקלקלין פטורין", כל מלאכה שהיא קלקול, לא חייב עליה מדאורייתא, רק באופן שהיא תיעשה על מנת לעשות תיקון". ולמשל 'סותר על מנת לבנות', מכבה ע"מ להבעיר, קורע ע"מ לתפור, מוחק על מנת לכתוב שתי אותיות וכדו'.

איפה מצאנו סותר על מנת לבנות יותר טוב במשכן

יא. ושואלת הגמרא (שבת דף לא:), איפה מצאנו במשכן 'סותר על מנת לבנות'? עונה הגמרא, מצינו במשכן שהיו מפרקים וסותרים אותו כדי לבנות אותו במקום אחר. ולכאורה קשה, אליבא דר' שמעון שצריך שיהיה סותר על מנת לבנות בנין יותר טוב, וכמו שכתבו התוס' (בד"ה וסותר) בשיטתו, וז"ל: ור"ש פוטר אפי' בסותר על מנת לבנות במקומו אלא במקום שע"י סתירה יש תיקון בבנין אחרון יותר משלא היה בנין ראשון מעולם, עכ"ל. וקשה בזה שפירקו את המשכן ובנו אותו שוב, למה זה נחשב 'סותר על מנת לבנות בנין יותר טוב', הרי המשכן שיבנו במקום השני יהיה בדיוק אותו דבר כמו המשכן שהיה במקום הראשון בלי שום שינוי, ומה ההבדל בין המקום הראשון למקום השני?

קיים יותר שנים מבית ראשון. בית ראשון היה קיים כמנים קדו"ש (410) ובית שני היה קיים 420 שנה. (וכמו שרמזו בעל הטורים על הפסוק "כתיב למאור" המילה 'כתיב' מחולקת בת-ית - כ"ת = 420 שנה של בית שני, ו-י"ת = 410 כנגד בית ראשון). ואומרת הגמרא "הא והא איתנהו" - ז"א על שני הדברים נאמר "גְדוּל יְהִיָּה כְבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן", כי בית שני היה יותר מבית ראשון בשנים, וגם הבנין שלו היה יותר גבוה מבית ראשון.

אם נתבונן מה המשותף לשני הדברים האלה? שניהם בחיצוניות. ומה משותף לחמשת הדברים שהיו הבית ראשון וחסרים בבית שני? 'פנימיות' - הדבר הכי פנימי זה ארון כפורת וכרובים שהיו בקדש הקדשים, וכן האש על המזבח זה הפנימיות של המזבח, והאורים ותומים זה היה פנימי וצפון בתוך קפלי החושן, וכמובן השראת השכינה ורוח הקודש זה בפנימיות. ואם יוצא שבית הראשון היה בפנימיות יותר בבית שני, ובית שני היה בחיצוניות יותר מבית ראשון. מה החשוב מבין השניים? כמובן שהפנימיות יותר חשובה. ולכן מסביר הזוהר הקדוש (פ' בראשית דף כח.) שהפסוק: "גְדוּל יְהִיָּה כְבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן", זה הולך בית שלישי.

יש מדרש פליאה. מה מציל אותנו שנזכה לבית השלישי? הפסוק (בראשית לג, ב) "וַיֵּשֶׁם אֶת הַשְּׂפָחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רֵאשֹׁנָה וְאֶת לֵאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָנִים וְאֶת רַחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָנִים", רואים בפסוק הזה שיש אחרונים, ויש 'אחרון אחרון חביב'. (הביטוי הזה שאנו מכירים 'אחרון אחרון חביב' הוא מדברי חז"ל, הרבה מהסלנג שלנו ב"ה מגיע ממקורות חז"ל, כמו לא דובים ולא יער, וכן עוד הרבה מאוד מהביטויים שאנו מכירים מקורן באמרות של חז"ל). וכן מסביר הזוהר בפרשת משפטים (ק"ג) ש-"אחרון אחרון חביב", זה נאמר על הבית השלישי, כי יש אחרון ויש אחרון אחרון חביב. כלומר שבית המקדש השני נקרא 'אחרון', אבל הוא לא 'אחרון אחרון חביב' שזה בית המקדש השלישי. ולכן בבית שני יש לנו את הענין של 'סותר על מנת לבנות'.

עלה אריה במזל אריה והחריב את אריאל וכו'

טז. כעת נבוא להבין כתב חידה של חז"ל שהוא בעצם הנחמה שלנו. כתוב בפסיקתא דרב כהנא (פסיקה י"ג ט"ו, והובא בילקוט שמעוני רמז רנ"ט) וז"ל: "אמר רב, עלה אריה במזל אריה והחריב את אריאל". ומסביר הפסיקתא את החידה - עלה אריה - זה נבוכדנצר דכתיב (ירמיה ד, ז): "עֲלֵה אַרְיָה מִסְפָּכוֹ" למה נבוכדנצר נקרא אריה? כי הוא רוכב על אריה, והרצועה שבה הוא היה תופס את האריה, היה לו נחש ארסי שאיתו הוא היה מכה בו, וזה היה השוט שלו. נבוכדנצר זכה למלכות מיוחדת מהקב"ה. שהרי כתוב (ירמיה כח, יד): "כֹּה אָמַר ה'... עַל כְּרוֹל נְתַתִּי עַל צִנְאָר כָּל הַגּוֹיִם... לְעֵבֶד אֶת נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וְעֵבְדוּהוּ וְגַם אֶת תֵּיַת הַשְּׂדֵה נְתַתִּי לוֹ". הקב"ה השליט את נבוכדנצר הרשע על הבהמות והחיות. והוא נקרא 'אריה' כמ"ש: "עֲלֵה אַרְיָה מִסְפָּכוֹ". 'במזל אריה' - זה חודש אב שמזלו אריה. וכמו שכתוב: (שם א, ג) "עַד גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי", (החודש החמישי מניסן זה אב) אריה זה נבוכדנצר מזל אריה זה חודש אב, והחריב את אריאל שזה בית המקדש.

וכו". היתה אבן שתיה ששמה היה שם הכהן הגדול את מחתת הקטורת ביום הכיפורים.

הדבר השני שהיה חסר זה 'אורים ותומים'. הסברנו שזה היה קלף שהיה כתוב בו השם המפורש (שם ע"ב) שהיה מקופל בין קפלי החושן. החושן היה משהו מיוחד, היום רגילים למסכים של מחשב וכו', אבל כל הטכנולוגיה של המסך (היצג) הראשונה היתה באבני החושן שבה היה את הפטנט הזה של אותיות שהיו מאירות, וככה היית יכול לקרוא מה החושן כותב. הגמ' בתענית (דף ט.) אומרת 'ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא'.

הדבר השלישי זה 'אש'. בבית ראשון היתה יורדת אש מן השמים על המזבח רבוצה כארי ואוכלת את הקרבנות. כתוב בגמ' בזבחים (דף סא:) כשבנו את הבית השני היו צריכים להגדיל את המזבח, למה? בגלל שבבית ראשון היתה אש שמים מסייעת, והאש מהשמים היתה אוכלת את הקרבנות במהירות, לא כמו אש רגילה שאתה שם בשר על האש, לוקח זמן עד שזה מוכן, האש מהשמים תוך שניות היתה אוכלת אלפי קרבנות, וממילא בבית של שלמה אפילו שהמזבח היה קטן, היו מספיקים לעשות את הכל מהר. הדבר הרביעי שהיה חסר בבית המקדש שני - זה השראת שכינה. הדבר החמישי רוח הקודש. בבית שני לא היה רוח הקודש בגילוי כמו שהיה במקדש הראשון, כי הנבואה הסתלקה.

סותרת בית שני בשביל לבנות בית שלישי עם השראת השכינה

יד. נרחיב קצת בענין השראת השכינה שהיתה חסרה בבית שני. הרי אם אמרנו שבית המקדש השני נחרב מלבד רק העונש והכפרה גם בשביל 'סותר על מנת לבנות', אז אם נסתר בית שני, זה כדי שיהיה בית שלישי יותר טוב. כי בית שני לא היתה בו השראת שכינה, ואילו בבית שלישי יהיה בו השראת השכינה. וזה בדיוק כמו המשכן, ששם אמרנו 'סותר על מנת לבנות', כי ברגע שנעלה הענין והשכינה הסתלקה, סותרים אותו כדי לבנות אותו במקום אחר, ששם תהיה השראת השכינה. כך ממש בענין בית המקדש, 'סותר על מנת לבנות' בית המקדש השלישי במקום השכינה, וזה ממש נפלא.

גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון - על איזה בית מדובר

טז. ואתה מובן, למה באותו רגע שמציתים לנו את ההיכל אנחנו קמים על הכיסאות ומתחילים לקרוא פסוקי נחמה. כי זה היה 'סותר על מנת לבנות', אמנם הגויים שרפו את ההיכל, אבל זה בעצמו מקיים בנו את הפסוק (חגי ב, ט) "גְדוּל יְהִיָּה כְבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן אֲמַר ה' צְבָאוֹת" - שזה נאמר על בית שלישי. ולמרות שהגמרא ב"ב (סוף דף ג.) דורשת את הפסוק הזה גם על בית שני - שהיה יותר גדול מהראשון ומובא שם: "רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר בבנין, וחד אמר בשנים". לפי מ"ד בבנין בנין הורדוס היה בית בגובה מאה אמה (50 מטר) זה היה דבר נדיר בזמנו בכל העולם למצוא בנין בגובה 50 מטר (כמו היום בנין של 20 קומות), היתה שם תוכנית הנדסה מאוד מיוחדת, הורדוס היה מהנדס ואדריכל של בנין בית המקדש השני. וכתוב: "מי שלא ראה בנין הורדוס, לא ראה בנין יפה מימיו. עוד דבר, בית המקדש השני היה

שהיה קודם, אז אמנם הבנין של הורדוס היה מאוד יפה, אבל אנחנו צריכים שיהיה 'סותר על מנת לבנות' – את בית המקדש שיכיל את השראת השכינה שהיתה חסרה בבית שני, וזה הפירוש בפסוק: "גדול יהיה כבוד הבית האחרון יותר מן הראשון", מכיון שיהיה בו השראת שכינה.

לקושי מוהר"ן תורה רי"ט

ית. וכעת נקשר את זה לדברי רבנו הקדוש בליקוטי מוהר"ן (רי"ט) ונראה איזה יופי איך הדברים מתחברים. רבנו מביא את הפסוק "בצע אֶמְרָתוֹ" (איכה ב, ח) - בַּצַּע פּוֹרְפִירָא דִּילָהּ. כלומר, שכביכול הקב"ה קרע את הלבוש שלו. ורבנו יש לו פה הסבר מבהיל. וז"ל: "כִּי בּוֹדָאֵי אֵין הַבַּיִת הַמְקֻדָּשׁ יְכוּל לְסַבֵּל כְּבוֹדוֹ וְגֵאוּתוֹ וַתְּבַרְךְ כְּמוֹ שְׁכָתוֹב (מְלָכִים א' ח, כז) : "הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלָפוֹן אִף כִּי הַבַּיִת הַזֶּה זָכוֹ", וְרַק מִחֲמַת אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל צִמְצָם וְהַלְבִּישׁ אֶת גֵּאוּתוֹ כְּדִי לְהַשְׁרֹת שְׁכִינָתוֹ בְּבַיִת הַמְקֻדָּשׁ כְּדִי לְגַלּוֹת מְלָכוּתוֹ, וְזֶה בְּחִינַת (תהלים צג, א) : "ה מֶלֶךְ גֵּאוֹת לְבָשׁ", שְׁכָבִיכּוֹל בְּשָׁבִיל לְגַלּוֹת מְלָכוּתוֹ הַלְבִּישׁ וְצִמְצָם אֶת גֵּאוֹת שְׁלוֹ כְּדִי שְׁנוּכַל לְסַבֵּל קְבֻלַּת עַל מְלָכוּתוֹ עֲלֵינוּ". עכ"ל.

כלומר הקב"ה אוהב אותנו, והרי יש כלל שמובא בגמ' בבא מציעא (דף פד.) שאומר: "אהבה דוחקת את הבר", כלומר יש בכל האהבה בחינה של צמצום. ובגמ' בסנהדרין (דף י.) "כִּי רַחֲמֵינֵינוּ הָיָה עֲזִיזָא - אֶפְוִינָא דְסַפְסִירָא שְׁכָבִין, הַשְׁתָּא דְלֹא עֲזִיזָא רַחֲמֵינֵינוּ - פּוֹרְיָא בְּרַ שִׁיתֵין גְּרַמִּידִי, לֹא סְגִי לָן, ז"א כשהיתה אהבה גדולה ביני ובין אשתי היינו יכולים לישון על החוד של החרב והיינו מסתדרים, אבל כשמתקלקלת האהבה גם מיטה של ששים אמות לא מספיקה לנו. (לפעמים יש כאלה שצריכים בית כל כך גדול, כי הם לא מסתדרים, הוא יושב בחדר אחד, והיא ישנה בחדר שני ולא רוצים לפגוש אחד את השני השם ירחם, ודוקא הרבה פעמים כשהבית קטן ומסתדרים משום שיש הרבה אהבה, כמו זוגות צעירים כשיש הרבה אהבה ביניהם - אתה רואה שהם מסתדרים ביחידה קטנה וגרים שם ביחד). כתוב בגמ' בסנהדרין (דף כ.) בזמן של רבי יהודה היו ששה אנשים מתכססים בטלית אחת. אבל אי אפשר במציאות להתכסס ששה בטלית אחת, אז איך זה יכול להיות? אלא שכל אחד אומר לשני אתה תתכסה, אתה יותר חשוב. ולכן גם טלית אחת מספיקה לכולם.

חורבן בית המקדש נעשה מריבוי אור גאוותו ית'

יט. כשהקדוש ברוך הוא אוהב אותנו גם בית המקדש הקטן מספיק כביכול בשבילו, כי הוא אוהב אותנו. ואם כן, מה קרה בחורבן בית המקדש? מסביר רבנו שכל זמן שהקדוש ברוך הוא אוהב אותנו, הוא הליבש את השכינה שלו וצמצם את אהבתו בכתלים של בית המקדש. אבל כשישראל חטאו לפניו - כביכול הקב"ה גילה את גאוותו וגאונו, ולא רצה להליבשו ולצמצמו מאוד, וממילא נחרב בית המקדש.

יוצא שאיך נחרב בית המקדש? התשובה: בשתי מילים - ריבוי אור. הקב"ה גילה את עצמו בלי צמצום ולבוש, ועל המקום בית המקדש התפוצץ. וזה הפירוש של רבנו בענין של חורבן בית המקדש. הקב"ה

המשנה במסכת מידות קוראת לבית המקדש אריאל. ולמה? כי בית המקדש נראה כמו אריה. תסתכלו על האריה הראש שלו מאוד רחב עם כל הרעמה שלו, והגוף דוקא הוא צר ורזה. למרות שרוב בעלי חיים זה הפוך, שהראש יותר קטן מהגוף, ודוקא אצל האריה הראש שלו עם הרעמה יותר גדול מהגוף. וכן בית המקדש הקידמה שלו היא מאה אמה, ואחר כך הוא נהיה יותר צר. וזהו שכתוב שם במדרש 'זה חריב אריאל' - דכתיב (ישעיה כט, א) "הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל קָרִית תִּנָּה דָוִד".

אך המשפט החשוב והעיקרי שמסיים במדרש זה: "על מנת שיבוא אריה במזל אריה ויבנה אריאל". כלומר, למה החריב האריה במזל אריה את אריאל, כל זה על מנת ובשביל שיבוא אריה במזל אריה ויבנה אריאל". מי זה האריה שיבנה? זה הקב"ה בעצמו, דכתיב (עמוס ג, ח): "אֲרִיָּה שָׁאָג מִי לֹא יִרְאָ - וְזֶהוּ: בֵּא אַרְיָה זֶה הַקֶּבֶה". ובמזל אריה - הוא מביא את הפסוק (ירמיה לא, יב) "וְהִפְכֵתִי אֲבָלָם לְשִׁשׁוֹן וְנַחֲמֵתִים וְשִׁמְחֵתִים מִיְגוֹנָם" בית המקדש יבנה בחודש אב - כלומר דוקא בחודש של האבל בחודש אב, וביום ט' באב עצמו, זה הזמן הכי מתאים לבנות אותו. 'ויבנה אריאל' דכתיב (תהלים קמו, ב): "בְּיֹמֵהּ יְרוּשָׁלַם ה' נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יִבְנֶם". כל ירושלים נקראת בשם אריאל. ואם כן אומר המדרש למה נעשה חורבן בית המקדש ע"י אריה במזל אריה, כדי שגם הבנין של בית המקדש בבחינת "סותר על מנת לבנות" (שוב פעם רואים את המילה 'על מנת') - ע"י הקב"ה שנקרא אריה, בחודש אב שהוא אריה, ויבנה בית המקדש שנקרא אריאל. וזה הפירוש: "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", זה ענין הבנייה ע"י הקב"ה.

האם המקדש השלישי יבנה בידי שמים או בידי אדם

יז. יש מחלוקת בין הראשונים בגמרא בסוכה (סוף דף מא.) ובגמרא בראש השנה (סוף דף ל.) האם בית המקדש יורד בנוי ומשוכלל מן השמים, ז"א שאנחנו צריכים לעשות כלום. ויש מ"ד שסובר שאנחנו צריכים לבנות את בנין בית המקדש הגשמי. איך נפסק להלכה? הרמב"ם פוסק שאנחנו צריכים לבנות את בית המקדש. אך ידועה שיטת רש"י ותוספות והרבה מפרשים שהמקדש ירד בנוי ומשוכלל מהשמים (פעם כשהייתי עובד על ספרים ישיבתיים, אז כתבתי ספר שנקרא 'עבודה ברורה' על ראש השנה, ושם בסוף דף ל. סיכמתי את כל שיטות הראשונים והמפרשים בענין הזה). וגם בזוהר עצמו פעם הוא אומר כמו דעה אחת, ובמקום אחר כתוב כמו השיטה השניה.

ומצאתי את הרמב"ל שהוא מפרש שבודאי אנחנו צריכים לבנות בית מקדש, כי צריך את ההשתדלות והאיתערוותא דלתתא, אבל מה הבעיה, צריך לעשות סותר על מנת לבנות, הרי מה היה חסר בבית המקדש השני - השראת שכינה, זה הפשט שהקב"ה יוריד בית מקדש בנוי מאש. כלומר שאנחנו נבנה את הגוף של בית המקדש, והקב"ה יוריד באש את הנשמה של בית המקדש שתתלבש בגוף של בית המקדש שאנחנו בנינו. ואם ככה הכל קיים, גם בית המקדש שאנחנו בונים, וגם בית המקדש שהקב"ה בונה, כי אם לא זה לא יהיה 'סותר על מנת לבנות', אם אנחנו נבנה את מה

היא בשבת. אבל אם זה כמו השנה שתשעה באב יצא ביום ראשון אז לא היה לנו שבוע שחל בו, אבל אנחנו צריכים לחכות עד שנהיה בנחמה ואז יתקיים (תענית ל): "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה". בשנה שאנחנו מתאבלים הרבה על ירושלים (כי יש שבוע שחל בו) מיד זוכים ורואה בנחמה, שנה שאין אבלות כל כך ממילא צריך לחכות יותר זמן עד הנחמה של שבת נחמו.

עיקר הנחמה היא בשבת קודש. רבנו מסביר (חיי מוהר"ן קל"ה) מה ההבדל בין יום טוב לשבת? אומר רבנו שבת יש לה כלים להכיל את האור ואת האלוקות ואת שמות הקודש. ולעומת זאת יום טוב זה אור בלי כלים. וממילא כל הענין של שבת קודש שזה שבת נחמו שהקדוש ברוך הוא נותן לנו להכיל את האור בכלים של חורבן בית המקדש. כי הסברנו שכל חורבן בית המקדש זה היה ע"י ריבוי אור, ולכן הענין של שבת נחמו שהיא נותנת לנו כלים להכיל את האור של החורבן. וממילא זו בנייה בבחינת 'סותר על מנת לבנות'. וזה כל הענין של הנחמה שלנו שאנחנו יודעים שהסתירה בעצמה וחורבן בית המקדש, היה בשביל לבנות את בית המקדש השלישי, שיהיה בנוי ומשוכלל יותר שתהיה בו השראת השכינה אמן ואמן.

שבת שלום ומבורך עריכה: ליאור גבע

(מוקדש לע"נ צביה בת סאלם - צדוק בן צאלח - חיים בן מוסא ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.
לעילוי נשמת אברהם פואד בן אילנה הלה ז"ל / ולעילוי נשמת: חממה בת סאלם ז"ל)

גילה אור עצום בלי צמצום, וממילא נעשה חורבן בית המקדש, וזה המושג בקבלה של 'שבירת הכלים', כי הכלים לא יכלו להכיל את האור הזה. זה בדיוק מה שאמרנו שזה 'סותר על מנת לבנות', האור העצום הזה שגרם את חורבן בית המקדש, זה יהיה האור של השראת השכינה של הבנין השלישי לעתיד לבוא, כלומר, שדוקא האש הגדולה שזה ה'מאורי אש' שרבנו מביא בליקו"מ (תורה ס"ז ח"ב) שהם גרמו את חורבן בית המקדש, כמ"ש "באש אני עתיד לבנותה", כי דוקא ריבוי האור הזה שהחריב את בנין הבית השני, הוא זה שיעשה את בנין הבית השלישי, שזהו: "גדול יהיה כבוד הבית האחרון יותר מן הראשון", ודוקא הבית השלישי יכול להיות יותר גדול, וזה בגלל חורבן בית שני ע"י ריבוי אור, כי אומר רבינו, שהריבוי אור הזה מתמעט ע"י שכביכול ה' ית' מכסה את עצמו בלבוש, שהוא מתלבש בבנין הבית השלישי שאנחנו בונים.

עדיין הקדושה של בית המקדש נמצאת במקומה

ב. ולכן זו הסיבה שהר הבית עדיין בקדושתו, ואסור לנו לעלות לשם. (כל מקום שיש קדושה נמצאים שמה הזבובים, שהם הבני דודים, ולמה? כי הם באים לינוק קצת מהאור מה שניתן להם, ולכן הם כל כך דבוקים במקום הקדוש הזה, כי אחרת מה יש לכם פה לכו למכה), כי עדיין נשארה קדושה במקום מאז חורבן בית המקדש. הקדושה של חורבן בית המקדש מחכה על הר הבית ומקום המקדש, כדי שאנחנו נבנה את בית המקדש השלישי, שהוא יוכל להכיל את האור העצום שגרם את חורבן בית המקדש, האור עצום שפוצץ את בית המקדש השני, כי אור העצום הזה יהיה הנשמה של בית המקדש השלישי, וזה 'סותר על מנת לבנות'.

אומר רבינו: וזה 'בצע אמרתו' בזע פורפירא דיליה, שקרע את הלבוש שלו היינו שקרע את הלבוש והצמצום שלו. הלבוש מצמצם כביכול את האדם, אדם זה גוף מדבר, ואני לובש בגדים שהם דומם, וזה כדי לכסות ולצמצם ולהסתיר את הגוף.

ממשיך רבנו: "אָבֵל פְּשִׁיטְרָאֵל חָטְאוּ לְפָנָיו אֲזִי כְּבִיכּוֹל הָרָאָה וְגִלְהָ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֶת גְּאוֹתוֹ וְגֵאוֹנוֹ וְלֹא רָצָה לְהִלְבִּישׁוֹ וְלִצְמָצְמוֹ עוֹד, וּמִמִּילָא נַחְרַב הַבַּיִת הַמְקֻדָּשׁ כִּי לֹא הָיָה יָכוֹל לְסַבְּלוֹ, וְזֶה "בְּצַע אֲמָרְתוֹ" ... שְׁקָרַע אֶת הַלְּבוּשׁ שְׁלוֹ, הֵינּוּ שְׁקָרַע אֶת הַלְּבוּשׁ וְהִצְמִצְמוּ הַנִּי"ל בְּחִינַת "גְּאוֹת לְבָשׁ" הַנִּי"ל, וּמִמִּילָא נַחְרַב הַבַּיִת הַמְקֻדָּשׁ, כִּי מֵאַחַר שְׁקָרַע וּבִטַּל אֶת הַצְּמָצוּם וְהַלְּבוּשׁ, שׁוֹב אֵין הַבַּיִת הַמְקֻדָּשׁ יָכוֹל לְסַבְּלוֹ גְּאוֹתוֹ וְגֵאוֹנוֹ, כִּי "הֵן הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלְלוּךְ". אֲבָל כֹּל זֶה רַק בְּמִקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי כִּי בֵּית הַמְקֻדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי הַגְּדוּלָה שְׁלוֹ הִיא תְּהִיָּה שְׁהוּא יָכוֹל לְהַכִּיל אֶת הַקְּדוּשָׁה שֶׁל הַשְּׂרָאָה הַשְּׁכִינָה.

כשיש שבוע שחל בו לא ממתנינים הרבה לנחמה

כא. וזוהי גם הנקודה שבת 'נחמו', עיקר הנחמה היא 'בשבת', ונכון שמצד אחד לא היה לנו שבוע שחל בו, אבל מצד שני ככל שיש פחות אבלות של שבוע שחל בו, ככה אנחנו מתחכים יותר זמן לנחמה. כלומר למשל אם חל ט' באב ביום חמישי, אז יוצא שהיה לנו הרבה מנהגי אבלות של שבוע שחל בו, אבל מצד שני לא מתחכים הרבה לנחמה, כי מיד כבר מגיע שבת נחמו ועיקר הנחמה